

Köy Ölçeğinde Yerel Değerler ve Kırsal Alan Kimliği Analizi: Bayburt Örneği¹

DOI: 10.26466/opus.341215

*

Esra Özhançcı* - Hasan Yılmaz

*Yrd. Doç. Dr. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi,
Nevşehir/Türkiye

E-Posta: eozhanci@nevsehir.edu.tr_ ORCID: [0000-0003-2789-6380](https://orcid.org/0000-0003-2789-6380)

**Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Erzurum/Türkiye

E-Posta: hyilmaz@atauni.edu.tr ORCID: [0000-0003-3768-4760](https://orcid.org/0000-0003-3768-4760)

Öz

Kırsal alanlar, ekonomisi tarıma dayanan, yüz yüze ilişkilerin yaygın olduğu, işbölümü ve uzmanlaşmanın gelişmediği toplumsal ortamlarda yaşayan insan topluluklarını içeren, kültürel desenin ve doğal değerlerin korunması açısından önem taşıyan çok yönlü mekanlardır. Bu bağlamda, kırsal kimliğin ve değerlerin tespiti ve analizi de önem teşkil ederken, yerel ve bölgesel çalışmalar açısından temel oluşturmaktadır. Bu çalışmada; köy ölçeğinde yerel değerlerin ortaya konması ve kırsal alan kimliğinin tespit edilmesi amacıyla, içinde bulunduğu bölgeyi (Bayburt) temsil eden 10 adet köy yerleşimi, doğal-kültürel peyzaj değerleri, geleneksel-modern mimari unsurları ve yerleşim biçimleri ile analiz edilmiştir. Çalışmada yürütülen veri toplama, gözlem çalışmaları ve birebir görüşmelerle alanın doğal ve kültürel değerleri ve kimliğe ilişkin karakteristikleri ortaya konmuş, baskın peyzaj karakterleri tespit edilerek değerlendirilmeler yapılmıştır. Genelde köy içi ulaşım ve peyzaj dışında, altyapı sistemlerinde büyük sorunlar olmadığı görülmüştür. İlin kırsal alanlarında, kuzey-güney ve doğu-batı çizgileri değişimlere sahne olmaktadır. Ağaçların arasında yüksek kesimlerde konumlanmış bir yerleşimin gizemi, ovaya yayılmış bir köyün şeffaflığı ile ortaya çıkan değişimler cezbedici niteliktedir. Söz konusu kırsal yerleşimlerin dikkati çeken en zayıf niteliği, etkin bir mimari karaktere rastlamanın mümkün olmamasıdır. Ayrıca köylerin büyük bölümünde, merkez sayılabilecek bir komunda yer alan camii ve genellikle onun etrafında şekillenen köy meydanı gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kırsal peyzaj, kırsal kimlik, köy, Bayburt

¹ Bu çalışma birinci yazarın doktora tezinin bir bölümünü içermektedir.

Local Values in Village Scale and Analysis of Rural Area Identity:Sample of Bayburt

DOI: 10.26466/opus.341215

*

Abstract

Rural areas are multifaceted places that are based on farming, have face-to-face relationships, involving a social structure which have undeveloped division of labor and specialization, and are important for the protection of cultural and natural values. In this context, while identification and analysis of rural identities and values are important, they also form the basis for local and regional studies. In this study; in order to determine the local values at the village level and to identify the rural area identity, 10 village settlements representing the region in which they are located(Bayburt) have been analyzed in terms of natural-cultural landscape values, traditional-modern architectural elements and settlement patterns. With data collection, observation studies and individual interviews carried out in the study, natural and cultural values, characteristics of identity were put forward and the dominant landscape characters of the area were determined and evaluated. In general, apart from intra-village transportation and landscape, there are no major problems in infrastructure systems. In the rural areas of this province, north-south and east-west lines are the scene of visual changes. The changes that occur with the mystery of a settlement located in high sections among the trees and the transparency of a village spread over the ovary are tempting. The most striking feature of the mentioned rural settlements is that they do not have an effective architectural character. In addition, most of the villages have a mosque in the center and a village square which is usually formed around the mosque.

Key Words : Rural landscape, rural identity, village, Bayburt

Giriş

Peyzajlar çok sayıda süreç ve bileşenin etkilediği ekolojik içerikli birliklerdir. Aslında peyzajın kendisi doğal abiyotik, biyotik ve antropojenik süreçlerin uzun dönemli etkileşiminden doğmuştur ve birbiri ile bağımlı çok sayıda bileşen barındıran kompleks sistemlerdir (Mucher et al., 2010).

Kültürel peyzaj esas olarak kırsal peyzaj ve kentsel peyzaj olmak üzere iki ana bölüme ayrılır. Kırsal peyzaj insanların kentler dışındaki faaliyetleri sonucu ortaya çıkan kültürel çevrenin genel görünümüdür (Dirik 2005). Kırsal alan, temel olarak tarımsal faaliyetlerle birlikte, bir ekonomik yaşam veren çeşitli faaliyetlerin de yer aldığı, bazı işlevlerin yerine getirildiği ve ülkesel bütünleşme içinde sosyal fayda sağlayan, çok boyutlu mekanlar olarak tanımlanmaktadır (Çubuk, 1985).

Bir yaklaşıma göre, yerleşme ve toplum gelişimi doğada bölgesel değil konumsaldır. Buna göre insanlar daha çok konumsal karakteri yüzünden belirli yerlerde yaşamayı ve yerleşmeyi seçmekte; bununla birlikte bütün toplumlar bir bölge içindeki iklim, topoğrafya, coğrafya, kültür ve ekonomik parametrelerden etkilenmektedir (Neuman, 2000).

Kırsal peyzajların birbirinden farklı dört önemli fonksiyonu bulunmaktadır:

- Gıda üretim yerleridir.
- Köy el sanatları ve merkezileşmiş sanayi için yerleşim zemini oluştururlar.
- Tarım ve diğer üretim-ekonomi dallarında aktivite gösteren insanların yerleşim alanıdır.
- Kentlerde ve sanayi yerleşimlerinde yaşayanların rekreasyon ve dinlenme yeridirler (Koç ve Şahin, 1999).

Gallent et al. (2008)'e göre; kırsal alanları ve kırsal yaşamı temsil eden kırsallık, üç farklı kavramsal çerçevede değerlendirilmektedir;

- İşlevsel çerçeve: Kırsal alanların karma arazi kullanım tipleri (özellikle tarım ve ormancılık), yerleşim yapısı (küçük yerleşimler) ve geniş bir doğal çevre ile ilişkili olarak gelişen bağlayıcı kimlikle karakterize edilen yaşam şekli.
- Politik-ekonomik çerçeve: Popülasyon değişimi, çalışma eğilimleri vb. konulara yönelik “mekânsal tartışmalara” öncülük eden

gözlemlenebilen “kırsal ölçütler” i oluşturan politik ve ekonomik süreçler.

- Sosyal içerik: Post-modern ve post-strüktürel düşünce üzerinden gelişen ve “sosyo - mekansal farklılıklarla” ilişkili olarak kırsallık, “kırsallık ve doğanın sosyo-kültürel yapıları arasındaki iç ilişkiler ve bu mekanlarda gerçekleşen yaşam deneyimleri” olarak tanımlanabilir. Bu çerçevede kırsal alan kavramını, kırsallıkla ilişkili birçok farklı perspektif ve yüklenen anlamlarla birlikte sosyal bir yapı olarak ele almaktadır.

Türkiye genelindeki kırsal yerleşimlerin büyük bölümü, fiziksel yapısı itibariyle toplu yerleşim özelliği göstermektedir. Bu köyler herhangi bir plana bağlı olmaksızın tarihsel süreç içerisinde kendiliğinden kurulmuş olan köylerdir (Arıcı 1982).

Ülkemizde üretilen kırsal kalkınma politikaları, Avrupa’da olduğu gibi uzun süre tarımsal kalkınma odaklı olmuştur. Ortaya konulan hedefler daha çok kent-kır arasındaki dengesizliklerin giderilmesi amacıyla gerçekleştirilen hizmet götürme faaliyetleriyle sınırlı kalmıştır (Erdem, 2012).

2007-2013 dönemi AB kırsal kalkınma politikası temel olarak; insana, mekana ve çevreye duyarlı planlamayı öne çıkaran, bölgelerarası gelişmişlik farklarını azaltmayı hedefleyen bir yaklaşımla, özellikle rekabet edebilirlik, kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi, tarım dışı istihdam, insan kaynaklarına yatırım, mesleki eğitim, yerel girişimler, kırsal altyapı, çevre ve korunan alanlar, kırsal peyzaj ve arazi yönetimi gibi temalara yönelmiştir. Bu yönüyle, kırsal kalkınma politikasının sadece tarımla ilgili olan ve tarımla uğraşan nüfusa göre tasarlanan bir politika alanı olmaktan uzaklaştırılması amaçlanmıştır (Aydemir, 2010).

Modern çağda, tarımsal faaliyetlerin ekonomideki değerinin dışında, kırsal alanları izole etmek, kenti ve kıyı birbirinden bağımsız olarak değerlendirmek, kırsal değerlerin evrenselliğini yok saymaktır. Kırsal kültür deseni, her geçen gün deforme olan kentlilikten çok daha evrensel bir değerdir.

Bu çalışmada, içinde bulunduğu Bayburt yöresini temsil eden bir dizi köy yerleşimi, doğal-kültürel peyzaj değerleri, geleneksel-modern mimari unsurları ve yerleşim biçimleri ile analiz edilmiştir. Çalışmanın amacı; Bayburt yöresinde, köy ölçeğinde yerel değerlerin ortaya konması ve kırsal alan kimliğinin tespit edilmesidir.

Materyal ve Yöntem

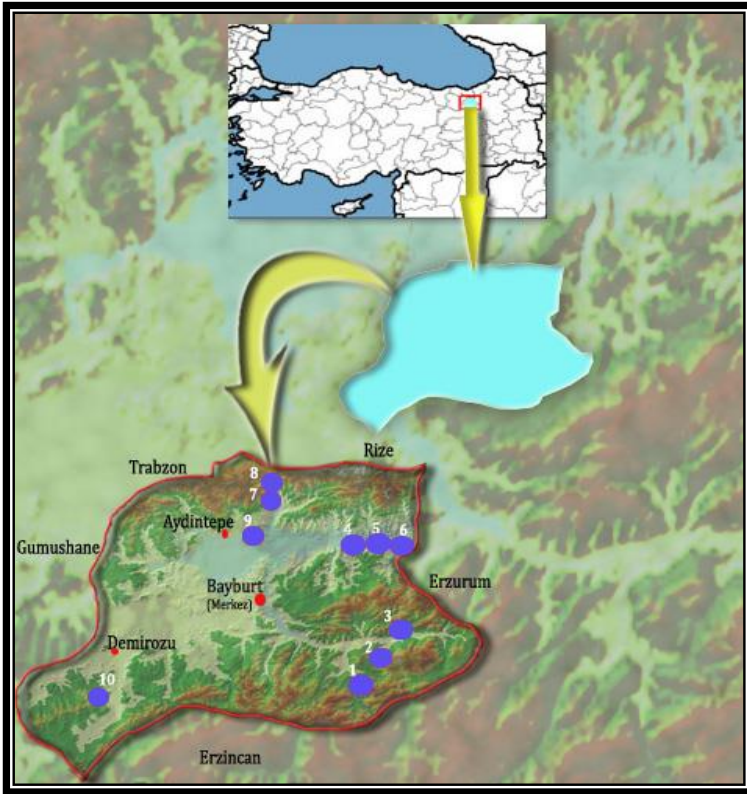
Bayburt, 1400- 3350m rakıma sahip, 40° 10' kuzey ve 40° 15' doğu boylamı üzerinde yer almaktadır. Çoruh Havzası içerisinde yer alan Bayburt, kuzeyden Soğanlı, güneyden Otlukbeli, doğudan Mescit ve batıdan da Giresun Dağları ile çevrilidir.

Bayburt İli genelinde ayrıntılı biçimde arazi çalışması gerçekleştirilmiş, ilde kırsal yapının ova köyü, dağ köyü, su kıyısı köyü, orman köyü şeklinde şekillendiği gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda alansal büyüklük ve alan içi değişim göz önüne alınarak 6 sı Merkeze, 3'ü Aydıntepe ilçesine, 1'i Demirözü ilçesine bağlı 10 köy seçilmiştir. Bayburt İli sınırları içerisinde yer alan, ilin kuzey-güney doğrultusunda sıralanmış, ekolojik ve morfolojik olarak farklılıklar gösteren araziler üzerinde kurulmuş ve bu nedenlerden dolayı da farklı kimlikler sergileyen, özgün değerler ve karakterler içeren 10 adet köy yerleşimi seçilmiştir (Şekil 1). Ova köyü, dağ köyü, su kıyısı köyü, orman köyü şeklinde belirlenen farklı kırsal peyzaj tipleri üzerinde durulmuştur. Çalışma alanı olarak belirlenen köyler; Çalidere, Helva, Masat, Aslandede, Çamlıközü, Bayraktar (Bayburt/Merkez), Sıraşlar, Kılıçkaya, İncili (Bayburt/Aydıntepe) ve Devetaşı (Demirözü) köyleridir.

Çalışmada, veri toplama, analiz ve sentez metodu kullanılmış, bu amaçla köy değerlendirme formu oluşturulmuştur (Tablo 1). Çalışmaya konu köylerin doğal ve kültürel peyzaj özelliklerine yer verilmiş, köylerde yerinde gözlem ve incelemeler yapılmış, muhtarlar ve yerel halkla görüşmeler yapılmış, değerlendirilmek üzere fotoğraflar çekilmiştir. Kimliğe yönelik değerlendirmelerde bulunulmuş, köylerin baskın peyzaj yapısı tablo olarak verilmiştir.

Tablo 1. Analizde kullanılan köy değerlendirme formu

Köy Değerlendirme Formu	
Demografik yapı	Kültürel peyzaj özellikleri
Sosyo-ekonomik yapısı	Etkili görsel karakteristikleri
Coğrafi konumu7Yerleşim şeması	Özgün değerler
Doğal peyzaj özellikleri	Bitki örtüsü

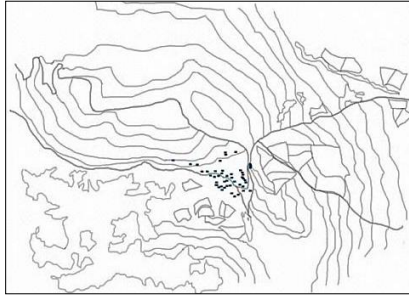

Şekil 1. Bayburt ilinin ve çalışmaya konu kırsal yerleşimlerin konumu (1. Çaldere, 2. Helva, 3. Masat, 4. Aslandede, 5. Çamlıköz, 6. Bayraktar, 7. Sırataşlar, 8. Kılıçkaya, 9. İncili, 10. Devetaşı)

Bulgular

Çalidere (Müşeverek) köyü

Bayburt ilinin Merkez ilçesine bağlı bir köydür. 1955 m rakımda yer alan köy, Erzurum iline de yakın köylerdendir. Köy il merkezine 31 km uzaklıkta, Erzurum'a da 1 saat mesafededir. Bu köye en yakın köyler Kop ve Helva köyleridir. Şekil 2'de Çalidere köyünün genel görüntüsü ve yerleşim şeması verilmiştir.

Şekil 2. Çalidere köyünü grafiksel genel görüntüsü ve yerleşim şeması

Çalidere köyü toplu yerleşim karakterine sahip bir dağ köyüdür. Yerleşimi topoğrafya ve bitki örtüsü şekillendirmiştir. Güney bakırlı yerleşim alanı, rüzgarın olumsuz etkilerinden korunabileceği şekilde sırtını yamacıya vermiş ve karşısında da doğal bitki örtüsünün hakim olduğu iki yükselti arasında konumlanmıştır. Tarımsal alanlar yerleşimin dışında düzlük alanda yer almaktadır.

Üç mahalleden oluşan köyün, iki mahallesi Erzurum-Bayburt karayolu üzerinde yer alırken, asıl Çalidere köyü bir dağ köyü şeklinde konumlanmıştır. Çalışmada bu dağ köyü ele alınmıştır. Köy bir yandan dağ peyzajı görüntülerini kendi karakteristikleri ile birleştirirken, bir yandan da hareketli topoğrafyasıyla sürprizli görüntüler sunmaktadır (Şekil 3).

Şekil 3. Çalidere köyü doğal peyzajından görüntüler

Köyde, ilköğretim okulu mevcut iken, sağlık ocağı mevcut değildir. Köye ulaşım E-97 numaralı uluslararası karayolu D-915 Erzurum-Bayburt Karayolu güzergâhlarında asfalt yollarla gerçekleştirilmektedir. Bu yoldan köye ulaşımı sağlayan 3 km'lik yol stabilize edilmiştir (Şekil 4). Köy camisi köyün üst kesimlerinde yer alırken, köy mezarlığı köyün en üst noktasında manzaraya hakim bir konumda yer almaktadır. Genel anlamda köyün güçlü morfolojik özellikleri olmasına karşın, köy içi sokakları ve yapılaşma etkili görsel karakteristiklere sahip değildir (Şekil 5).

Şekil 4. Çalidere yolu ve sunduğu peyzaj (Erzurum- Bayburt karayolu ve Çalidere yol ayrımı sonrası)

Şekil 5. Çalidere köyü kültürel peyzajı

80 haneli köyde, hayvancılık ve tarıma dayanan ekonomik yapı içerisinde hayvancılığın giderek kaybolmaya başladığı dikkati çekmektedir. Muhtar ve köylülerle yapılan görüşmelerde; geçmişte 2000 civarı koyunun var olduğu köyde bugün bu sayının çok düştüğü öğrenilmiştir. Bölgede tarım geleneksel usullerde yürütülmekte olup, elde edilen verim düşüktür. Halen köy halkından çok sayıda kişi yurt dışında çalışmakta zaman zaman köylerine gelmektedirler. 2011 yılı TÜİK verilerine göre köyün nüfusu toplamda 318 kişi iken, 158'i erkek ve 160'i kadındır.

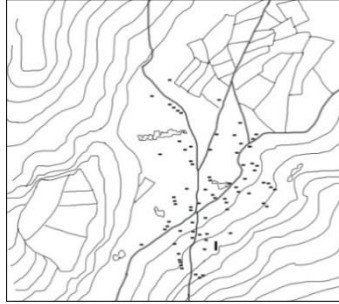
2001-2005 döneminde köyde Tema Vakfı tarafından erozyonla mücadele-tarımsal topraklarda erozyonla mücadele ve kırsal kalkınma kategorisinde yürütülen "Bayburt - Merkez - Demirkaş, Örence, Kop, Sığırcı ve Çalidere Köyleri Erozyon Kontrolü, Kırsal Kalkınma ve Doğal Kaynak Yönetimi Projesi" kapsamında erozyon kontrolü, mera ıslahı, yem bitkileri üretimi, çayır mera ıslahı faaliyetleri uygulanmıştır. Ayrıca sosyal yapının gelişimine yönelik sağlık hizmetleri, kanalizasyon yapımı, çocuk parkı yapımı gibi altyapı çalışmaları da yürütülmüştür. Projede amaç erozyon kontrolü, doğal varlıkların korunması, ekolojiye uygun bitki türlerinin yetiştirilmesi ve hayvancılığın geliştirilmesi ile bölgede sosyo-ekonomik gelişmenin sağlanması olarak belirtilmiştir.

Çalidere köyünde; *Populus tremula*, *Salix sp.*, *Quercus sp.*, *Pyrus eleagnifolia*, *Cruciata taurica* Pallas ex Willd., *Juniperus sp.*, *Echium vulgare* L., *Melilotus officinalis* L., *Achillea millefolium* L., *Lagotis stolonifera*, *Erysium sp.*, *Onobrichis vicifolia*, *Salvia aethiopis*, *Anthemis tinctoria*, *Astragalus microcephalus* Willd., *Astragalus sp.*, *Papaver rhoeas* L., *Pedicularis camosa* L., *Coronilla*

orientalis Mill., *Salvia* sp., *Melampyrum arvense* L., *Ranunculus grandiflorus* L., *Dipsacus sylvestris*, *Vicia villosa* Roth, *Verbascum* sp. bitkilerine rastlanmıştır.

Helva köyü

Bayburt ilinin Merkez ilçesine bağlı olan köyün merkeze uzaklığı 33 km'dir. Köye ulaşım Maden bucağından sonra, Masat çayı üzerinden güneye ayrılan yolla mümkün olmaktadır. 1880 m rakımda yer alan köyün adı yöresel bir lezzet olan tel helvasından geldiği söylenmektedir. Şekil 6'da Helva köyünün genel görüntüsü ve yerleşim şeması verilmiştir.

Şekil 6. Helva Köyünün grafiksel genel görüntüsü ve yerleşim şeması

Helva köyü bir dağ köyü tipindedir. Kuzeybatı bakarlı yerleşim dokusu ise seyrek karakterlidir. Yerleşim nispeten geniş bir alana yayılmış göstermektedir. Evler farklı yükseltilerde konumlanmış, kademeli olarak düzlüklere kadar inmiştir. Hayvancılık da evlerin bir parçası olan barınaklarla öne çıkmaktadır. Tarımsal alanlar ise daha çok en düzlük alanlarda köy yerleşiminin bitişiğindedir.

Köyün asıl yerleşimi genellikle yamaçlar üzerindedir ve buna bağlı olarak çoğunlukla engebeldir. Ancak köy sokaklarında dolaşmak hem bu engebeler hem de düzensiz ve bakımsız yollar nedeniyle oldukça zordur. Yalnızca köy meydanında kilit taşı görmek mümkün olmaktadır.

Dağlık bir alanda konumlanmış olan Helva köyü yakın çevresindeki yerleşimlerden daha yüksek bir noktadadır. Baharın ilk aylarında bile, bulunduğu bölgede karlı alanlar görmek mümkündür (Şekil 7).

Şekil 7. Helva Köyünden doğal peyzaj görüntüleri

Özgün bir mimari karakter gözlemlenemeyen köyde halen eski, kerpiç yapıların ağırlıkta olduğu gözlemlenmiştir. Ancak bu yapıların çoğu terk edilmiştir (Şekil 8).

Şekil 8. Helva köyü ağırlıklı olarak kerpiç evleri günümüze kadar taşınmıştır.

Köy meydanının ana unsuru camidir ve diğer kullanımlar bu merkez etrafındadır. Köyde Bayburt'un hemen hemen tüm köylerinde olduğu gibi köy konağı da vardır. Helva köyü köy meydanında yer alan nitelikli bir köy konağına da sahiptir. Büyük bir odası, sınıfı ve diğer kullanım alanlarıyla kullanıma açık durumdadır. Köy odaları Bayburt'un köy kültüründe önemli bir yer teşkil etmektedir. İçinde geniş odaları ve diğer kullanım alanlarını barındıran bu odalar, adeta köyün konukevi ve toplanma noktası görevini üstlenmektedir (Şekil 9). 2011 yılı TÜİK verilerine göre köyün nüfusu toplamda 276 kişi iken, 143'i erkek ve 133'i kadındır.

Şekil 9. Helva köyü meydanına hakim köy camisi ve köy konağı

Masat vadisinin güneyinde Helva Köyü'nde yer alan buz mağarası, köyün yerleştiği yamacın yaklaşık 500 m yukarısında, 2499 m yükseklikte yer almaktadır. Mağaraya ulaşan bir yol olmakla birlikte, hem eğitim hem de stabilize yol bunu imkansızlaştırmakta, yolun üst bölümü yaya çıkılabilmektedir (Şekil 10).

Mağaranın içinde buzdan oluşmuş sarkıt ve dikitler bulunmaktadır. Köy halkı tarafından değişik zamanlarda soğuk hava deposu olarak kullanılmış olan mağara, buz oluşumlarının değişik şekillerini yansıtmaktadır. İçinde yürünmesi oldukça zordur.

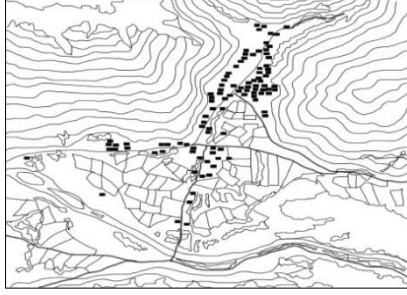
Şekil 10. Helva köyü buz mağarasının bulunduğu dağlık alan ve hakim olduğu peyzaj

Helva köyünde yapılan çalışmalarda; *Anthemis tinctoria* L., *Echium italicum* L., *Consolida orientalis* (Gay) S., *Salvia* sp., *Centaurea cyanus*, *Convolvulus galaticus* Rotsan ex Choisy, *Vicia cracca* L., *Verbascum* sp., *Papaver rhoeas* L., *Melampyrum arvense* L., *Rumex crispus*, *Salvia rosemosa*, *Tragopogon pratensis*, *Linaria grandiflora* Desf., *Astragalus lineatus* Lam., *Thymus vulgare* bitkilerine rastlanmıştır.

Masat köyü

1719 m yükseklikte yer alan Bayburt merkeze bağlı olan Masat köyü, merkeze 32 km uzaklıktadır. Çalışma yaptığımız yerleşimler içinde en fazla nüfusa sahip olan 230 haneli Masat köyünün nüfusu, 2011 yılı TÜİK verilerine göre toplamda 881 kişi iken, 453'ü erkek ve 428'i kadındır. Bayburt ilinin en yüksek nüfuslu köyüdür. Şekil 11'de Masat köyünün genel görünüşü ve yerleşim şeması verilmiştir.

Şekil 11. Masat köyünün grafiksel genel görüntüsü ve yerleşim şeması

Genel olarak bir etek ve su kıyısı köyü tipindeki Masat köyünün yerleşim dokusu büyük ölçüde güney yamaçta başlasa da düzlük alana doğru yayılmış, seyrek yerleşim dokulu kullanımlar Masat Çayı boyunca şekillenmiştir. Tarımsal alanlar bu kaynağın paralelinde, yerleşimin doğu ve uzantısı boyunca doğal bitki örtüsü ile iç içe konumlanmıştır. Bu geniş arazi tarımsal peyzajın etkinliğini artırarak, pastoral etkiyi kuvvetlendirmektedir. Yerleşimin daha içlerinde de küçük parseller ve bostanlıklar yer almaktadır. Allüviyal toprak yapısı verimi de artırmaktadır.

Maden yol ayırımından doğuya doğru köye ulaşan asfalt yol, zaman zaman doğal zaman zaman kültürel peyzaj formlarıyla kesişmektedir (Şekil 12).

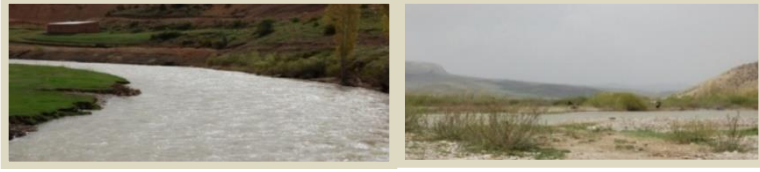
Şekil 12. Köye ulaşan batı yolu

Köy kullanım alanları ve tarım alanları düze yakın bir arazide yayılmaktadır. Köyde traverten ve mermer yatakları mevcuttur. Hayvancılığın büyük oranda azaldığı köyde, ormanlık alanlar yer almaktadır (Şekil 13).

Şekil 13. Masat Köyü doğal peyzajından görüntüler

Maden bucağına bağlı olan köy, bulunduğu konum bakımıyla Erzurum'a da oldukça yakındır. Çoruh Nehri'nin kollarından biri olan Masat Çayı köyün içinden geçmektedir. Alabalık, sazan, kefal gibi balık türleri bulunmaktadır. Ayrıca bu sulak alan yaban hayatına da ortam oluşturmaktadır (Şekil 14).

Şekil 14. Masat Çayı köye hayat vermektedir

Masat köyünde de köy merkezinde yer alan geleneksel kerpiç evler dışında, beton yapılaşma hakimdir (Şekil 15).

Şekil 15. Kerpiç yapılardan günümüze taşınan örnekler

İki camisi olan bu büyük köyde, ilköğretim okulu ve sağlık ocağı mevcuttur. Köyde Bayburt'un hemen hemen tüm köylerinde olduğu gibi köy konağı da olduğu göze çarpmaktadır.

Hakkında yeterli bilgi olmamakla birlikte, Türk edebiyatında önemli bir yeri olan Dede Korkut'un Bayburt ve çevresinde yaşadığı sanılmaktadır. Köyde bulunan Dede Korkut Türbesi önemli bir kültürel değerdir.

Dede Korkut Türbesi Bayburt'un güneydoğusunda, merkeze 39 km uzaklıktaki Masat köyünün çıkışında yer almaktadır (Şekil 16). Türbenin Dede Korkut'a ait olduğu yaygın bir kanıdır. Türbe kare bir kaide üzerinde, kare planlıdır. Türbenin üzeri yüksek bir kubbe ile örülmüş olup, yuvarlak kemerli giriş kapısı ve kapının üzerinde küçük bir mazgal pencere bulunmaktadır. Yörede her yıl uluslararası kültür ve sanat festivali düzenlenmektedir (Anonim 2011f).

Şekil 16. Dede Korkut Türbesi

Masat köyünde yapılan çalışmalarda; *Prunus sp.*, *Populus nigra*, *Hippophae rhamnoides*, *Juniperus sp.*, *Astragalus microcephalus* Willd, *Convolvulus arvensis*, *Coronilla varia* L., *Cruciata taurica* Pallas ex Willd., *Senecio vernalis* Waldst & Kit., *Glaucium corniculatum* L., *Anchusa azurea* P. Mill., *Cichorium intybus* L., *Echium italicum* L., *Hieracium pilosella*, *Salvia sclarea* L., *Salvia verticillata* L., *Rumex acetosella*, *Alcanna tinctoria*, *Salvia candidissima*, *Sanguisorba minor* Scop., *Trifolium pratense* L., *Veronica orientalis* Miller bitkilerine rastlanmıştır.

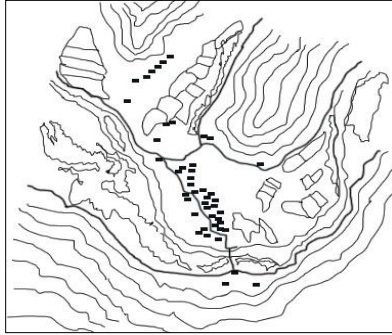
Aslandede (Kan) köyü

Bayburt Merkeze uzaklığı 30 km, yüksekliği 1448 m olan Aslandede köyü, Yukarı Çoruh vadisinde yer alan bir diğer yerleşimdir. Köye en yakın köyler Yanıkçam, Yazıyurdu ve Çakırbağ köyleridir. 2011 yılı TÜİK verilerine

göre nüfusu toplamda 258 kişi iken, 128' u erkek ve 130' i kadındır. Köydeki hane sayısı ise 70' tir. Şekil 17.'de Aslandede köyünün genel görüntüsü ve yerleşim şeması verilmiştir.

Yapı itibariyle bir su kıyısı köyü olan, Çoruh vadisinde yer alan Aslandede köyü, toplu yerleşim dokulu bir köydür. Yerleşim nehrin kuzeyinde yer almaktadır. Örtü altı yetiştiriciliği ve bostancılığın öne çıktığı köyde, tarımsal alanlar köyün kuzeyi, doğu ve batısı boyunca yer almaktadır. Alüviyal toprak yapısı verimi de artırmaktadır. Doğal bitki örtüsü ise küçük ve büyük gruplar halinde yerleşimle iç içedir.

Şekil 17. Aslandede köyünün grafiksel genel görüntüsü ve yerleşim şeması

Halk arasında "Bayburt'un Çukurova'sı" olarak adlandırılan köyde, meyve ve sebze üretimi yapılmaktadır. Örtü altı yetiştiriciliği ile de üretim yapılmakta ve bu ürünler köy yolu üzerindeki tezgahlarda satılmaktadır. Köyün içinden geçen nehirde, debinin yüksek olduğu ilkbahar aylarında rafting yapılması da mümkün olmaktadır. Çoruh Nehri doğal bitki örtüsü ve kavisleriyle köy içinde güzel görüntüler sergilemektedir. Köyün asıl yerleşimi ağırlıklı olarak nehrin kuzeyinde yer almaktadır (Şekil 18).

Şekil 18. Aslandede köyü-Örtü altı yetiştiriciliği ve görünümüler

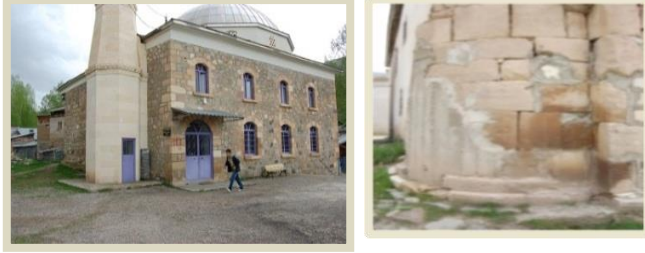
Köye ulaşan hem batı (Bayburt) hem de doğu (Erzurum-İspir) yolu asfalt yollar olmakla beraber, köy içi yollarda genellikle iyi durumdadır (Şekil 19).

Şekil 19. Köye ulaşan yollar

Geçmişte birkaç kilisenin olduğu köyde, günümüzde bu kiliselerden biri cami olarak kullanılmaktadır (Şekil 20).

Karadeniz'in doğal ve kültürel özelliklerin ile benzerlikler gösteren köyde, yapılarda genellikle taşın kullanıldığı, çatı katlarının nem tutucu özelliği dikkate alınarak ahşap kullanılmıştır (Şekil 21).

Şekil 20. Aslandede köyü camisi, eski bir kilise

Şekil 21. Aslandede köyü ahşap ve taş ağırlıklı yerleşim dokusu

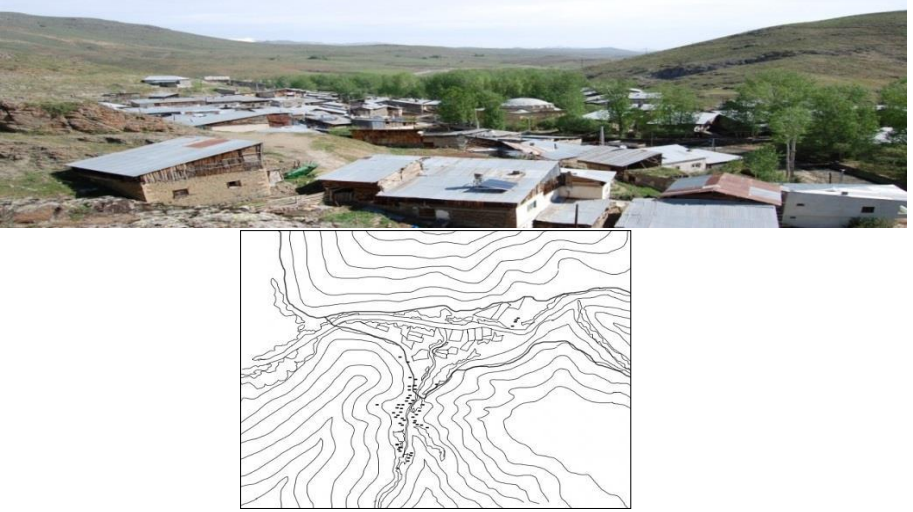
Aslandede köyü konağı, köy meydanının bir başka bileşenidir. Köye gelenlerin kolaylıkla görebileceği, manzaraya hakim bir konumda yer almaktadır. Bazı konutlar ve tarım alanları, suyun zaman zaman yükseldiği nehrin tam kıyısında yer almaktadır.

Aslandede köyünde yapılan çalışmalarda; *Populus sp.*, *Salix sp.*, *Anthemis pseudocatula* Boiss., *Astragalus aduncus* Willd., *Rhamnus pallasi* Fisch et Mey, *Cruciata taurica* Pallas ex Willd., *Euphorbia macroclada* Boiss., *Anchusa azurea* P. Mill., *Astrodaucus orientalis* (L.) Drude, *Centranthus longiflorus* Stev., *Echium italicum* L., *Echium vulgare* L., *Coronilla varia* L., *Lalemantia sp.*, *Dianthus multicaulis* Boiss. et Huet, *Glaucium corniculatum* L., *Euphorbia petrophila* C.A. Mey., *Medicago x varia* Martyn, *Salvia verticillata* L., *Scabiosa crinita* Kotschy et Boiss, *Sophora alopecuroides* L., *Dianthus carmelitarum* L., *Hyoscyamus niger* L., *Melilotus officinalis* (L.) Desr. *Scuttellaria orientalis*, *Lamium sp.*, *Astragalus microcephalus* Willd, *Raphanus raphanistrum* Campanula *alliarifolia*, *Veronica sp.*, *Verbascum speciosum* Schrader bitkilerine rastlanmıştır.

Çamlıkoz (Ağbunus) köyü

Bayburt merkezine 38 km mesafede bulunan Çamlıkoz köyü, 1441 m rakımda yer almaktadır. 72 hanenin bulunduğu köyün, 2010 yılı TÜİK verilerine göre nüfusu; toplamda 227 kişi iken, 101'i erkek ve 126'sı kadındır. Şekil 22'de köyün genel görüntüsü ve yerleşim şeması verilmiştir.

Toplu yerleşim tipindeki, su kıyısı köyü olan Çamlıkoz köyü, vadi içinde Çoruh Nehrinin ve ona büyük ölçüde paralel ana yolun güneyinde konumlanmıştır. Kuzeyde ise yola paralel dağlık alanlar yer almaktadır. Köyün yerleşim alanı, nehrin vadi doğrultusundan güneye yönelen kolu üzerinde yer almaktadır. Bu üç yönden çevrelenmiş alan, rüzgarın olumsuz etkisinden korunmaktadır. Tarım alanları köye yakın Çoruh Nehri kıyısında ve yer yer daha güneydeki yükseltilerde konumlanmıştır.

Şekil 22. Çamlıkoz köyünün grafiksel genel görüntüsü ve yerleşim şeması

Geleneksel evlerde ve diğer yapılarda ahşabın ve taşın güzel örnekleri görülmektedir. Nitekim köyde kerestecilik bir geçim kaynağı şeklinde süregelmektedir. Köy yerleşim alanı topoğrafyasının genellikle düze yakın bir formda olduğunun gözlemlenebildiği köyde, birbiriyle çakışan dar sokaklar farklı bir kültürel doku oluşturmaktadır (Şekil 23).

Şekil 23. Yapılarda ahşap ve taş geleneği

Sokaklar arasında sessizce dolaşan su kanalları yöresel mimari de bir başka unsurdur (Şekil 24).

Şekil 24. Su kanalları

Nehir boyunca devam eden köy, çevresinde yer alan yükseltilerle farklı pastoral görüntüler sunmaktadır (Şekil 25).

Çamlıköz köyünde yapılan çalışmalarda; *Populus sp.*, *Ranunculus arvensis*, *Onopordum illyricum*, *Astrodaucus orientalis* (L.) Drude, *Cruciata taurica* Pallas ex Willd. Ehrend., *Muscari armeniacum* Leichtlin ex Baker, *Anthemis nobilis*, *Silene noctiflora*, *Astragalus microcephalus* Willd , *Senecio vernalis* Waldst & Kit., *Arabis caucasica* Wild., *Equisetum sp. L.*, *Anthemis cretica* L., *Veronica oltensis*, *Salvia sp.*, *Sedum albüm* L., *Taraxacum officinale*, *Thymus serpyllum*, *Anthemis tinctoria* L., *Urtica dioica* L., *Ranunculus grandiflorus*, *Rhamnus pallasii* Fisch et Mey., *Scutellaria orientalis* L., *Sedum sempervivoides* Bieb, *Anchusa leptophylla* Roemer & Schultes, *Phlomis pungens*, *Tanacetum aucheranum* *Euphorbia orientalis* L., *Astragalus christianus*, *Beta lometagona*

Fisch. et Mey, *Cerinth minor* L., *Nepeta racemosa* Lam., *Verbascum speciosum* Schrader bitkilerine rastlanmıştır.

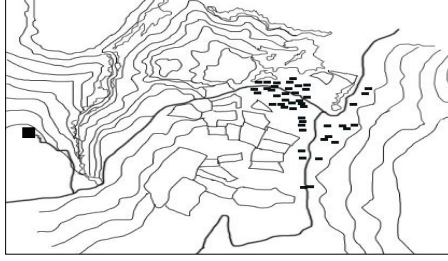

Şekil 25. Köyün kültürel peyzaj dokusu

Bayraktar (Bağsi) köyü

1570 m rakımda bulunan köy, Bayburt ilinin Merkez ilçesine bağlı bir köydür. Yukarı Çoruh vadisinin yüksek kesimlerinde yer alan köy, Bayburt'un doğu sınırında bir köydür ve Bayburt merkezine 44 km uzaklıktadır. D050 karayolu üzerinde yer alan köy, dağlık bir coğrafyaya üzerindedir.

Şekil 26. Bayraktar köyünün grafiksel genel görüntüsü ve yerleşim şeması

Genel itibariyle bir dağ köyü olan Bayraktar köyü, dağınık bir yerleşim karakteri sergilemektedir. Köyün yerleşim dokusu büyük ölçüde en üst noktada, yükseltinin düzleştiği alanda yer almakta iken, doğu kesimde bir bölümü de alt kotlara kadar inmektedir. Tarım alanları ise köyün güneyinde daha yüksek kesimlerde konumlanmıştır. Bitki örtüsünde otsu bitkiler öne çıkarken, ağırlıklı ağaçlık alanları kültür bitkileri oluşturmaktadır. Bulunduğu konumun avantajıyla, köyün seyahat güzergahı üzerinden algılanması çok etkin düzeydedir (Şekil 26).

Genel görsel karakteri etkili olan köyün, köy içi hiyerarşisinin karmaşık olup, bakımsız sokaklar dolaşımı oldukça zorlaştırmaktadır (Şekil 27).

Şekil 27. Köy içi sokaklar oldukça bakımsız, ancak topoğrafik yapı görsel değeri artırmaktadır.

Pazaryolu (Erzurum) üzerinden, önce Çamlıkoz'a, sonra bu köye kadar gelen yol, oldukça uzun ancak seyre değer bir güzergahtır. Çoruh Nehri ile birlikte seyreden yolun kıvrımları, zaman zaman yükselen ve alçalan topoğrafya eşsiz tecrübeler yaşatmaktadır (Şekil 28). Dağlık hareketli bir topoğrafya üzerinde yer alan köy yerleşimi manzaraya oldukça hakim bir noktada konumlanmıştır. Çoruh Nehri ve vadisini mümkün olabilecek en yüksek noktalardan birinden izlemeyi mümkün kılmaktadır.

Şekil 28. Pazaryolu'ndan Bayraktar köyüne kadar olan peyzaj

Köy içi yollar dışında, köye ulaşan yollar asfalt ve oldukça pastoral görünümündedir. Çamlıkoz'dan sonra yaklaşık 100 m yukarıya çıkan kavisli bir yolla köye çıkılmaktadır (Şekil 29).

Şekil 29. Köye ulaşan yol boyunca kırsal peyzaj yapısı özgün değer taşımaktadır.

Mezarlık köyün girişinde manzaraya hakim bir yamaçta yer almaktadır. Daha alt kotalarda ise müzeninde içinde yer aldığı, geniş bir kır peyzajı hakim durumdadır. Köylerin tipik özelliklerinden biri de köy meydanı ve

odağında yer alan cami ve çeşmeleridir. 90 haneli köy, 2011 yılı TÜİK verilerine göre köyün nüfusu toplamda 348 kişi iken, 195'i erkek ve 153'i kadındır.

Köyde yapılan çalışmalarda; *Viburnum lanata*, *Cotoneaster nummularia* Fisch et Mey., *Pyrus eleagnifolia*, *Achillea millefolium* L., *Melilotus officinalis* (L.) Desr., *Cruciata taurica* Pallas ex Willd. Ehrend., *Cardaria draba* (L.) Desv., *Vicia canescens* Lab., *Coronilla varia* L., *Galium verum* L., *Euphorbia orientalis* L., *Melampyrum arvense* L., *Ranunculus arvensis*, *Onopordum illyricum*, *Astrodaucus orientalis* (L.) Drude, *Silene alba*, *Silene noctiflora* bitkilerine rastlanmıştır.

Baksı Müzesi

Bayraktar köyünde yer alan Baksı müzesi, aynı zamanda Baksı'lı(Bayraktar) olan Prof.Dr. Hüsamettin Koçan'ın kendi sözleriyle; "yöresel seramik ve dokuma geleneklerini yeniden hayata geçirmek, insanların yaşamı sürdürecektir maddi kaynağa kendi topraklarında ulaşmasını mümkün kılacak yolları araştırmak, geleneksel kültürle çağdaş yaşamı buluşturacak yeni bir alan yaratmak" amacıyla 2000 yılında ortaya çıkmış ve 2010 yılında açılarak Bayburt kültürüne kazandırılmış bir müzedir.

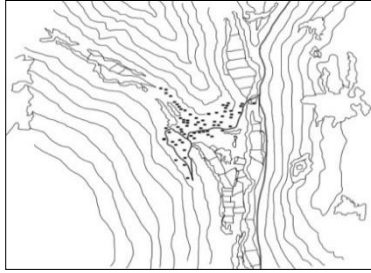
Sergileme salonu, Bayburt evi, Konferans merkezi, Atölyeler, Kütüphane ve Konukevi müzenin sahip olduğu birimlerdir. Koçan, bu müzeyi yıllar sonra köyüne dönme, oranın havasını soluma coşkusuyla kurmuş gibi görünmektedir. Burası ile ilgili geleceğe dair fikirleri de mevcut olan Koçan'ın sözlerinden, müzenin hakim olduğu manzaranın onu çok mutlu ettiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Baksı Müzesi, Avrupa Konseyi tarafından '2014 Yılı Avrupa Müze Ödülü' ne layık görülmüştür (Şekil 30). Müze aynı zamanda 30 kişinin konaklayabileceği bir konukevini de bünyesinde barındırmaktadır.

Şekil 30. Çoruh Nehrine hakim bir noktada yer alan Bakış Müzesi

Sırataşlar (Aşağı Çençül) köyü

1682 m rakımda yer alan Sırataşlar Köyü Bayburt iline 30 km, Aydıntepe ilçesine 17 km uzaklıktadır. Bayburt ilinin Aydıntepe ilçesine bağlı bir köydür. Şekil 31’de Sırataşlar köyünün genel görüntüsü ve yerleşim şeması verilmiştir.

Şekil 31. Sırataşlar köyünün grafiksel genel görüntüsü ve yerleşim şeması

Sırataşlar köyü toplu yerleşim karakterine sahip bir etek köyüdür. Yerleşimi topoğrafya şekillendirmiştir. Güney bakanlı yerleşim alanı, rüzgarın olumsuz etkilerinden korunabileceği şekilde sırtını yamaca vermiş, üç yükselti arasında konumlanmıştır. Tarımsal alanlar yerleşime bitişik, kısıtlı bir düzlük alanda yer almaktadır. Bu küçük yerleşim alanında, hayvancılık faaliyetleri tarımsal faaliyetlere oranla daha önemli bir ekonomik faaliyet olarak ortaya çıkmaktadır.

Soğanlı Dağlarının eteklerinde yer alan, karasal iklimin hakim olduğu köye en yakın köyler Kılıçkaya, Çiğdemlik ve Kozluk köyleridir. 71 haneli köyün 2011 yılı TÜİK verilerine göre nüfusu; toplamda 146 kişi iken, 62'i erkek ve 84'i kadındır.

Köyde ayrıca dikkat çekici bir nokta; evlerin hareketli bir arazide yer yer yokuşların sonunda konumlanmış olması, sürprizler ve geleneksel dokunun daha etkin hale gelmesidir (Şekil 32).

Şekil 32. Eğimli bir arazide konumlanan köyün görüntüsü

Köyde halen inşaatı süren bir köy konağı da olduğu göze çarpmaktadır. Köyde halen geleneksel taş evlerin varlığını sürdürdüğünü, yeni binaların da bunlarla iç içe olduğunu görmek mümkündür (Şekil 33).

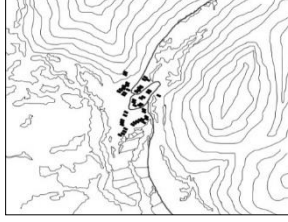
Şekil 33. Köyün geleneksel evleri

Sırataşlar köyünde yapılan arazi çalışmalarında; *Populus sp.*, *Pinus sylvestris*, *Astragalus microcephalus* Willd, *Secale montanum* L., *Capsella bursa-patoris*, *Euphorbia orientalis* L., *Solenanthus stamineus* (Desf.) Wettst, *Geranium tuberosum* L., *Onobrychis armena* Boiss. et Huet, *Coronilla orientalis* Mill., *Onosma sericeum* Willd, *Coronilla varia* L., *Vicia villosa* Roth, *Hieracium pilosella*, *Salvia verticillata* L., *Salvia sclarea* L., *Rumex acetosella* L., *Anchusa azurea* P. Mill., *Alcanna tinctoria*, *Myosotis arvensis* bitkilerine rastlanmıştır.

Kılıçkaya (Yukarı Çençül) köyü

Bayburt'a 33 km, Aydıntepe'ye 19 km uzaklıkta yer alan köy Aydıntepe ilçesi sınırlarında yer almaktadır. Sırataşlar köyüne komşu olan köy, Çaykara yolu üzerinde yer alan en kuzey köydür. Oldukça hareketli vadi ve dağlık sistemler içinde konumlanmıştır. 23 haneli bu küçük köyün 2011 yılı TÜİK verilerine göre nüfusu; toplamda 60 kişi iken, 30'u erkek ve 30'u kadındır. Yakın köyler Sırataşlar ve Kozluk köyleridir. Şekil 4.80.'de Kılıçkaya köyünün genel görüntüsü ve yerleşim şeması verilmiştir. Çalidere köyü toplu yerleşim karakterine sahip, yayla köyü niteliğinde bir etek köyüdür. Yerleşim topoğrafyanın baskısı altında şekillenmiş, köy bütünüyle yükseltilerin arasında konumlanmıştır. Yaşamsal ve ekonomik faaliyet alanı kısıtlı olduğu için köy demografik ve sosyo kültürel açıdan gelişmemiştir (Şekil 34).

Şekil 34. Kılıçkaya köyünün grafiksel genel görüntüsü ve yerleşim şeması

Tarımsal alan yok denecek kadar azdır. Bu küçük yerleşim alanında, hayvancılık faaliyetleri tarımsal faaliyetlere oranla daha önemli bir ekonomik faaliyet olarak ortaya çıkmaktadır.

Kılıçkaya köyü Bayburt'un Soğanlı Dağı Geçidi'ne en yakın olan köyüdür. 1728 m rakımda yer alan köye, ulaşım asfalt yolla gerçekleşmektedir. Ancak köy içinde ve çıkışında bu yol stabilizeye dönüşmektedir (Şekil 35).

Şekil 35. Yol kalitesinin düşük olduğu köy yolları ve köy çıkışındaki yayla yolu

Köyde ahşabı ve taşı barındıran bugüne gelmiş az sayıda geleneksel ev varken, saç çatı sistemleri ve üzerine yerleştirilmiş güneş panelleri öne çıkmıştır. Köy içinde, ağırlıklı pencere yüzeyiyle kaplı yapılarda yer almaktadır (Şekil 36).

Şekil 36. Geleneksel yapılar ve modernleşme izleri

Köyün batı kenarında akan derenin, taş ve ahşap köprüler, çeşmeler ve bütün diğer doğal ve kültürel unsurlarla ahenk içinde olduğu görülmektedir. Köydeki ilginç yapılardan biri de, saçlarla kaplanmış hayvan barınağıdır. Bunu diğer köylerde de görmek mümkün olmuştur (Şekil 37). Köyde ilginç kaya oluşumları göze çarpmakta, adeta zamana meydan okumaktadırlar. Bu kaya oluşumları köye girerken her iki tarafta yer almaktadır (Şekil 4.88).

Şekil 37. Su unsuru ve köy girişinde yer alan kaya oluşumlar

Kılıçkaya köyünde yapılan arazi çalışmalarında; *Rosa dumalis* Bechst., *Caltha polypetala* Hochst. ex Lorent, *Cirsium arvense* (L.) Scop., *Heracleum*

paphlagonicum, *Lepidium campestre*, *Rindera lanata* (Lam.) Bunge., *Echium italicum* L., *Euphorbia orientalis* L., *Ferula orientalis* L., *Convolvulus arvensis*, *Crophularia orientalis* L., *Cruciata taurica* Pallas ex Willd., *Alchemilla caucasica*, *Hypericum scabrum* L., *Muscari roseosa*, *Anchusa leptophylla* Roemer & Schultes, *Lamium purpureum*, *Alyssum minus*, (L.) Rothm., *Salvia* sp., *Taraxacum* sp., *Trifolium pratense* L., *Myosotis arvensis*, *Silene* sp., *Populus* sp. bitkilerine rastlanmıştır

İncili (Ardusta) köyü

Bayburt'un Aydıntepe ilçesine bağlı bir ova köyü olan İncili Köyü, 100 haneli bir köydür. Aydıntepe'ye 5 km, merkeze ise 24 km uzaklıkta olan köy, 1580 m yükseklikte konumlanmıştır. Şekil 38'de, İncili köyünün genel görüntüsü ve yerleşim şeması verilmiştir.

Şekil 38. İncili köyünün grafiksel genel görüntüsü ve yerleşim şeması

İncili köyü yapısı itibariyle bir ova köyüdür. Toplu yerleşim dokusuna sahip olan köyde yerleşim alanı yükseltinin kuzey eteğinde ve güney bakırlı konumlandırılmıştır. Bu nispeten yükseğe konumlandırma ile taban suyunun ve yağışın olası olumsuz etkileri önlenmiş ve rüzgar siperi de

sağlanmıştır. Tarım alanları ise ova üzerinde büyük alanlar şeklinde ve düzenli biçimde yer almaktadır.

Bayburt-Çaykara yolundan batıya ayrılan yaklaşık 7 km'lik asfalt bir yolla ulaşılan köyün, tarım alanları ovada yer alırken, yerleşim alanları daha çok yamaçlara doğru konumlanmıştır.

İldeki birçok köy gibi burası da kışları oldukça tenhalaşmaktadır. Nitekim arazi çalışmaları sırasında çok sayıda evin boş olduğu göze çarpmıştır. Bu evler yazın gelişi ile canlanmakta köyün nüfusu yazları artmaktadır. Yerleşimin tipik konutları, taş duvarlarla örülmüş, ahşabın az kullanıldığı yapılardır. Ayrıca birkaç sokak dışında köy içi yolların bakımlı olduğu, kilit taşı ve asfaltın kullanıldığı gözlemlenmiştir (Şekil 39).

Şekil 39. Ağırıklı olarak taşın kullanıldığı evler ve sokaklar

Tarım arazilerinde dikkat çeken bir yapı arazilerin etrafına sıralanmış taş duvarlar olmuştur (Şekil 40). Bu yapıların oldukça uzun bir geçmişe sahip olduğu öğrenilmiştir.

Şekil 40. Tarım arazilerini çevreleyen taş duvarlar

2011 yılı TÜİK verilerine göre köyün nüfusu toplamda 279 kişi iken, 128'i erkek ve 151'i kadındır.

İncili köyünde yapılan arazi çalışmalarında; *Astragalus sp*, *Scabiosa crinita* Kotschy et Boiss., *Papaver rhoeas* L., *Centranthus longiflorus* Stev., *Euphorbia macroclada* Boiss., *Galium verum* L., *Melampyrum arvense* L., *Verbascum speciosum* Schrader. bitkilerine rastlanmıştır.

Devetaşı (Işgınsor) köyü

Bayburt ili Demirözü ilçesine bağlı Devetaşı köyü, 1814 m yükseklikte bir yayla köyüdür. İl merkezine uzaklığı 41 km. ve Demirözü merkeze uzaklığı ise 10 km olan köye asfalt bir yolla ulaşılabilmektedir. Şekil 41'de, Devetaşı köyünün genel görüntüsü ve yerleşim şeması verilmiştir.

Yerleşimin konumu itibariyle bir etek köyü tipinde olan köy, toplu yerleşim dokusuna sahiptir. Tarımsal alanlar ise bir ova köyünde görülebilecek şekilde, oldukça düz bir alanda büyük alanlar şeklinde konumlanmıştır. Yükseltinin güneydoğu eteğine konumlanmış olan köy, kuzey ve kuzeydoğu bakarlıdır. Üç tarafı yükseltilerle çevrili köy, kuzeydoğu yönüne doğru açılım göstermekte, tarım alanlarının ardından karayoluna ulaşmaktadır. Yoğun olmayan bitki örtüsü tarımsal alanlar ve yerleşim dokusunun içinde yer almaktadır.

Şekil 41. Devetaşı köyünün grafiksel genel görüntüsü ve yerleşim şeması

Kuzeydeki anayoldan sonra, batıya yönelerek köye ulaşan 2 km'lik yol asfalt bir yoldur. Bunun dışında köyün yol bağlantısı yoktur. 44 haneli köyde, 2010 yılı TÜİK verilerine göre nüfus toplamda 141 kişi iken, 66'ü erkek ve 75'i kadındır.

Köy peyzajı yerleşim alanında zayıflarken, köye ulaşan güzergah üzerinde oldukça pastoral, seyri kaliteli doğal peyzaj görüntüleri sunmaktadır. Her mevsim değişen görüntü, tarımsal faaliyetlerle de renklenmektedir. Zaman zaman kilit taşlarına rastlanabilen köy içi yolların genellikle bakımsız olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca bu köyde de eski taş ve kerpiç evlerin artık kullanılmaz halde olduğu görülmektedir. Yapılar artık betona dönmüştür (Şekil 42).

Şekil 42. Devetaşı köyü tarımsal peyzajı, yapıları ve sokakları

Devetaşı köyünde yapılan çalışmada; *Rosa canina*, *Ulmus sp.*, *Populus sp.*, *Cichorium intybus L.*, *Anchusa azurea P. Mill*, *Cardaria draba L.*, *Centaurea triumfettii All.*, *Carduus nutans L.*, *Consolida orientalis (Gay) S.*, *Crambe orientalis L.*, *Isatis condolleana*, *Cirisium sp.*, *Onobrychis altissima*, *Salvia verticillata L.*, *Melampyrum arvense L.*, *Melilotus officinalis (L.)*, Desr., *Muscari armeniacum Leichtlin ex Baker*, *Papaver rhoeas L.*, *Astragalus aureus Willd.*, *Globoloria orientalis*, *Astragalus sp.*, *Descuraina sophia*, *Anthemis pseodocotula*, *Euphorbia orientalis L.*, *Ranunculus grandiflorus L.* gibi bitkilere rastlanmıştır.

Ayrıca Tablo 2’de çalışmaya konu köylerin baskın peyzaj yapısı ve görüntülerine yer verilmiştir.

Tablo 2. Çalışmaya konu köylerin Peyzaj yapısı ve Silüet görüntüleri

Silüet	Peyzaj yapısı	Silüet	Peyzaj yapısı
--------	---------------	--------	---------------

	Çalidere; Etkili dağlık topoğrafik yapıyla uyumlu, sınırlandırılmış yerleşim tipi		Bayraktar; Dağlık doğal yapının üst kesimlerinde yer alan, topoğrafik yapının şekillendirdiği yerleşim tipi
	Helva; Etkili dağlık topoğrafik yapıyla uyumlu, düzensiz yerleşim tipi		Sırataşlar; Dağlık alanlar arasında, oldukça dar topoğrafik yapı üzerinde şekillenen yerleşim tipi
	Masat; Dağlık ve ormanlık alanların sınırlandırdığı, düz ve düze yakın topoğrafyada, su kaynağı yönünde şekillenmiş yerleşim tipi		Kılıçkaya; Dağlık alanlar arasında, nispeten dar topoğrafik yapı üzerinde şekillenen yerleşim tipi
	Aslandede; Dağlık alanların sınırlandırdığı, düz ve düze yakın topoğrafyada, su kaynağı yönünde şekillenmiş yerleşim tipi		İncili; Yerleşim alanı tepelerde konumlanmış, büyük bölümü düz ve düze yakın ova üzerinde yer alan yerleşim tipi
	Çamlıkoz; Vadinin daraldığı, dağlık alanların yaklaştığı dar alanda su kaynağı ile şekillenmiş yerleşim tipi		Devetaş; Etek eğiminde ve daha altlarda düze yakın ve düz arazide konumlanmış yerleşim tipi

Sonuç

Bayburt ili büyüklüğü itibariyle, kırsal ve kentselin neredeyse iç içe olduğu, köylerin büyük bölümünün kent merkezine çok yakın olduğu bir karakterdedir.

Peykterzajın doğal ve kültürel bileşenlerinin şekillendirdiği, bu çok bileşenli ve dinamik sistem içinde, her bileşenin üstlendiği fonksiyon yöre için yaşamsal bir değer ifade etmektedir. Orman köylüsü için ormanın

fonksiyonunun, ifade ettiği ekonomik ve kültürel değer, su kıyası köyünde suyun ifade ettiği değere karşılık gelmektedir. Her birim ve barındırdığı sistemler, birbirleri ile organik bir biçimde bağlıdır. İnsan yaşamının tüm halkaları, bulunduğu doğal çevrenin verdiği yönde şekillenmektedir. İnsanoğlunun geçmişten bugüne içgüdüsel olarak hep yaptığı gibi, burada da yöre insanı hayatını (evini, tarlasını, suyunu vs.) bulunduğu bölgenin koşullarına en uygun şekilde düzenlemiştir. Tarımsal profil mimari karakter, demografik yapı, gelenekselleşmiş alışkanlıklarda bunun yansımalarını görmek mümkün olmaktadır.

Söz konusu kırsal yerleşimlerin dikkati çeken en zayıf niteliği, etkin bir mimari karaktere rastlamanın mümkün olmamasıdır. Kontrolsüz yeni yapılaşma ile geçmişte hakim olan kerpiç, taş ve ahşap kültürü kaybolmuş, yörede mimari kimliksizliğe neden olmuştur. Bu hem yapı tekniğinde, hem de kullanılan renklerde dikkati çekmektedir. Bu bağlamda yapılacak çalışmalar ile ilin mimari karakterinin geri kazanılmasını sağlayacak planlar yapılmalı, köylerin nerdeyse hepsinde var olan bir gelenek ile günümüze kadar taşınan köy konağı kültürü de değerlendirilmelidir. Devlet eliyle yapılan kamu binaları da (okul, sağlık ocağı vb.) bu kültürü yansıtmalıdır. Tempesta (2010) kırsal alan çalışmasında, geleneksel yapıların peyzajın görsel değerine katkı sağladığı, ancak insan müdahalesi ile tesis edilmiş diğer unsurların bu anlamda etkiyi zayıflattığını, derin negatif etki bıraktığını ortaya koymuştur. Ancak önemli olan nokta, bu geleneksel yapıların belli bir mimari kimliği temsil etmesidir. Görsel etkinliğin temel kaynağı bu kimliğin varlığıdır.

Ayrıca köylerin büyük bölümünde gözlemlenen bir husus, merkez sayılabilecek bir konumda yer alan camii ve genellikle onun etrafında şekillenen köy meydanıdır. Köylere göre farklılık arz eden bu tipoloji, bir köyde su kıyasında bir cami avlusunda, başka bir köyde köyün yüksek kesimlerinde, köye hakim bir konumda ortaya çıkmaktadır. Köylünün namaz vakitleri dışında da bir toplanma noktası fonksiyonunu üstlenmiştir. Oturma yerleri ve çeşmeleri ile köyün önemli bir rekreasyon noktasıdır.

Bayburt, Anadolu'nun iç ve doğu kesimindeki illerinin önemli bir geçiği olan göçün en yoğun yaşandığı ildir. Kentte daha yoğun yaşanan göçü, kırsalda da gözlemlemek hiç de zor değildir. Göçün altında yatan en temel sebep ekonomik sıkıntılardır. Köylerin tarım ve hayvancılık po-

tansiyeli açısından da analiz edilip, etkili kararlar alınması gereklidir. Bayburt ilindeki tarım arazileri mutlak tarım arazisi olmayıp, marjinal tarım arazisidir. Bu bağlamda; tarımsal üretimin büyük bir ivme kazanması olası görünmemektedir. Ancak ilin parçası olduğu Doğu Karadeniz bölgesinde, ova alanı büyüklüğü açısından öne çıktığı görülmektedir. Bu alanlarda, en azından çevre illere kaynak oluşturacak düzeyde tarımsal faaliyetin teknik ve prodüktivite açısından geliştirilmesi fayda sağlayacaktır.

Sahip olduğu geniş mera alanları ile hayvancılık ve özellikle organik hayvancılık potansiyelinin büyük olduğu ilde, aksine hayvancılık sektörü de giderek küçülmektedir. Bunun da temelinde göç, buna paralele hızla azalan iş gücü ve ekonomik durağanlık yatmaktadır.

Köylerde yapılan arazi çalışmalarında, genelde köy içi ulaşım ve peyzaj dışında, altyapı sistemlerinde büyük sorunlar olmadığı görülmüştür. Bayburt ili kırsal alanlarının büyük bölümü, beklenenin aksine oldukça kaliteli yollara sahiptir. Yollar doğal formlarla oldukça uyumludur, peyzaja dahil olan insan yapımı unsurlar açısından pozitif özelliktedir.

Ulaşım hatları boyunca seyahat eden insanın doğrudan temas kurduğu ilin kırsal alanlarında, kuzey-güney ve doğu-batı çizgileri değişimlere sahne olmaktadır. Kimi zaman ağaçların arasında yüksek kesimlerde konumlanmış bir yerleşimin gizemi, kimi zaman ovaya yayılmış bir köyün şeffaflığı ile ortaya çıkan değişimler cezbedici niteliktedir. İnsanın peyzajla iletişim ölçeğini küçülten, doğal ve kültürel unsurlarla yakından teması sağlayan, doğayla uyumlu, bir bazen iki şeritli yollar, yapaylığın insanda oluşturacağı negatif etkiyi en aza indirgemektedir. Doğal morfolojinin içinde kavisler çizerek, yükselerek, alçalarak şahit olunan ve deneyimlenen peyzajlar, sizi bir parçası haline getirmektedir.

KAYNAKÇA

Arıcı, İ., (1982). Kırsal toplu yerleşimler ve işletme avlularının düzenlenmesi. *Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Ziraat Dergisi*, 13(3-4), 173, Erzurum.

- Aydemir, E., (2010). Yöresel mimari ve kırsal dokunun korunması: Artvin, Şavşat, balıklı mahallesi örneği. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çubuk, M., (1985). Türkiye'de kentleşme süreci ve kırsal alan sorunları kolokyumu. *Dünya Şehircilik Günü Kolokyumları II*, MSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınları.
- Dirik, H., (2005). *Kırsal peyzaj (planlama ve uygulama ilkeleri)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayın No:4559-486.
- Erdem, M., (2012). Kırsal yerleşim peyzaj kimlik özelliklerinin tespiti, korunması ve geliştirilmesine yönelik değerlendirme matisi önerisi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Gallent, N., Junnti, M., Kidd, S., Shaw, D., (2008). *Introduction to rural planning*. Routledge, Taylor and Francis Group.
- Koç, N., Şahin, Ş., (1999). *Kırsal peyzaj planlaması*. Ankara: Ankara üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayın No: 1509(463).
- Mucher, C. A., Klijn J. A., Wascher D. M., Schamine J. H.J., (2010). A new European Landscape Classification (LANMAP): A transparent, flexible and user-oriented methodology to distinguish landscapes. *Ecological Indicators*, 10,87–103
- Neuman, M., (2000). Regional design: Recovering a great landscape architecture and urban planning tradition. *Landscape and Urban Planning*, 47, 115-128.
- Tempesta, T., (2010). The perception of agrarian historical landscapes: A study of the Veneto plain in Italy. *Landscape and Urban Planning* 97, 258–272.

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Özhancı, E. ve Yılmaz, H. (2017). Köy ölçeğinde yerel değerler ve kırsal alan kimliği analizi: Bayburt örneği. *OPUS – Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(13), 927-964.